

3. Торчинський М.М. Ономастичні студії в Україні (дисертаційні дослідження, захищені у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть) : бібліографічно-інформаційний довідник / М.М. Торчинський. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 123 с. ISBN 966-330-020-5

4. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців [Текст]: Історико-етимологічний словник/ Павло Чучка. – Львів: Світ, 2005. – XLVIII, 704 с.

5. Beneš J. O českých příjmeních / Josef Beneš. – Praha: ČSAV, 1962. – 358 s.

6. Słownik języka polskiego. – Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, 2009. – 1357 s.

7. Taszycki W. W sprawie słownika współczesnych nazwisk polskich//Język polski. – Kraków, 1967. – R.47

The article deals with the modern surnames polish genesis of Galychyna, connected with the social status, permanent employment and religion.

Key words: *surname, appellative, social status, permanent employment, religion.*

УДК 811.161.2'373.21

Віра Котович (Дрогобич)

ФЕНОМЕН ПОЛІМОТИВАЦІЇ ОЙКОНІМІВ (на матеріалі назв поселень Самбірщини)

У статті здійснено аналіз низки ойконімів Самбірського району Львівської області, походження яких не має однакового тлумачення у науковій літературі. Таке явище спричинене частими фонетико-словотвірними змінами, яких зазнали окремі ойконіми в процесі багатомікового побутування, незасвідченістю найдавніших фіксацій назв поселень в історичних джерелах, відсутністю у відомих ономастиконах багатьох етимонів – слов'янських автохтонних власних особових назв.

Ключові слова: *ойконім, апелятив, антропонім, принцип номінації, посесивний дериват, відпатронімне утворення, Самбірщина.*

Постановка проблеми. Здавен люди називали ріки, гори, ліси, поля, поселення, добираючи при цьому далеко не випадкові слова. Однак сьогодні чим віддаленішим є зв'язок між номінатором та номінованим ним об'єктом, тим більш затемненим видається первісний мотив номінації, а отже, тим частіше можна припуститися помилок при з'ясуванні походження тієї чи тієї власної назви. Взагалі власні назви почали вживатися в мові значно пізніше, ніж назви загальні, тому серед онімів є менше етимологічно незрозумілих слів, ніж серед апелятивів. Якщо людина іменувала якийсь географічний об'єкт (зокрема, поселення), то отрима-

на назва спочатку була прозорою і лише згодом могла стати затемненою чи навіть цілком неясною. Причиною цього стала втрата мотивів первісної номінації об'єктів, а згодом – фонетичні та морфемно-словотвірні зміни, яких почасти зазнавала первісна назва під впливом народноетимологічних асоціацій, уподібнень до інших назв тощо [1, 43]. І етимологічно прозорі, і затемнені оніми стали предметом дослідження ономастики, галузі науки, що вивчає власні назви, їхнє функціонування у мові та суспільстві, закономірності творення, розвитку й різноманітних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх попередніх публікаціях ми проаналізували окремі ойконіми сучасного Самбірського району: порівняли лінгвістичний та краєзнавчий аспект при з'ясуванні походження ойконіма *Самбір* [4]; розглянули фонетичні та морфемно-словотвірні зміни, закріплені в назвах сучасних поселень *Баранівці, Бірчиці, Кульчиці* [6], здійснили семантико-словотвірний аналіз усіх відпатронімих [3], відродинних та відлокально-етнічних ойконімів регіону [5]. Словникові статті про низку ойконімів краю були оприлюднені під час роботи Міжнародної наукової конференції “Слов'янська та балканська ономастика” (Болгарія), аналіз посесивних ойконімів району та ойконімів, утворених шляхом трансонімізації, здійснено у статтях, поданих до наукових збірників Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Мета дослідження – здійснити аналіз назв поселень Самбірщини, при з'ясуванні походження яких у науковій літературі розглянуто декілька версій.

Вклад основного матеріалу. Не всі дослідники одностайні щодо трактування походження ойконіма *Майнич*. Перша писемна згадка про поселення припадає на 1785-1788 рр. – *Majnicz* [ЙМ, 190]. Цьому сприяло, по-перше, відносно пізніє засвідчення назви поселення в писемних джерелах, по-друге, відсутність у відомих ономастиконах суфіксального утворення **Майникъ*, по-третє, лише один із відомих нам іменословів (словник І. Пачича) фіксує композитне ім'я з компонентом **Май-** – *Ма-еслав* [Пач., 59]. Можливо, ці обставини дали підстави М. Худашу припускати, що ойконім *Майнич* утворено семантично від особової назви **Майнич* шляхом її використання в ролі назви села з первинним значенням: *Майнич* – “населений пункт, в якому проживає (яким володіє) **Майнич*” [Худ. 1995, 135]. Однак сумнівно, щоб патронім (власна особова назва **Майнич* – патронім на **-ич** від власної особової назви **Майно*) міг стати назвою поселення шляхом прямого перенесення власної

назви особи на власну назву поселення. Непереконливим є і припущення В. Макарського про те, що ойконім мотивовано апелятивом *tajnuj* “bogato pokryty liści” [Мак., 160], тобто назва поселення певним чином пов’язана з апелятивом *май* “зелень” [Гр. II, 397]. Тому гадаємо, що ойконім *Майнич* не міг утворитися інакше, як за допомогою давнього присвійного суфікса *-*їь* від власної особової назви **Майникъ*. Первісне значення: “*Майнич* (двір, маєток чи ін.)”, тобто двір (маєток), що належить **Майнику*. Антропонім **Майникъ* – суфіксальне утворення із суфіксом *-никъ* від слов’янської автохтонної відкомпонитної власної особової назви *Май* [Туп., 295], що походить від якогось із імен-комполітів типу уже названого *Маєслав* [Пач., 59]. Хоча не відхиляємо думки й про те, що в давніх писемних джерелах, які з різних причин досі не потрапили до рук дослідників, можливо, зафіксовано первісну назву поселення – *Майничі* (яка, до речі, сьогодні офіційно саме так і побутує), а отже, йдеться не про посесивне, а про відпатронімне утворення.

Долобів. Ойконім *Долобів* (1468 р. – *Dolobow* [AGZ XVIII, 562]) утворено за допомогою присвійного суфікса *-ів* (<*-овь*) від власної особової назви **Долоб*. На жаль, ні власної особової назви **Долоб*, ні апелятива **долоб* не фіксують відомі нам словники. Тому вважаємо цілком слушною думку М. Худаши про те, що гіпокористик **Долоб* міг утворитися від імені-комполіта **Долголоб* як прізвисько, мотивоване характерною ознакою зовнішності його носія – *довгим лобом*, та наведені автором антропоніми з компонентом *Долго-*: *Долгополь* [Р, 396], *Долгошея* [Р, 368], *Долгоносовъ*, *Долгополовъ*, *Долгоруков* [Туп., 589; Худ. 1991, 102].

Болозів. Відомі нам ономастикони не фіксують антропоніма **Болоз* (**Блоз*), що послужив мотивом для творення ойконіма *Болозів*. Офіційні джерела до 1947 р. фіксують назву цього поселення без повноголосся: 1370 р. – *Bloszew* [ZDM IV, 1005]; 1497 р. – *Blozew* [AGZ IX, 897]; 1515 р. – *Blozewu* [ŹDž. XVIII/I, 139]; 1565 р. – *Blozew wiesz [...] na rzeczy Blozewu* [ЖУР I, 256]; 1589 р. – *Blozew* [ŹDž. XVIII/I, 27]; 1785-1788 рр. – *Blozew Dolna* [ЙМ, 37]; 1947 р. – *Болозова Дольня* [АТП, 928]. В. Макарський походження власної особової назви **Блоз* (**Болоз*) називає неясним, а М. Худаш припускає, що первісною назвою поселення була не *Болозів*, а *Боложів*. Антропонім **Боложъ* вчений вважає східнослов’янською повноголосною формою західнослов’янського *Blož* [SSNO I, 173-174], а *Blož*, у свою чергу, варіантом південнослов’янського антропоніма *Blaž* [Leks., 52] < *Блажславъ* [Мор., 15]; Худ. 1995, 35, 39, 40].

Тарава. Не маємо чіткої картини щодо достовірності первісного іменування ойконіма *Тарава*. Назва поселення засвідчена в документах 1947 р., як *Тарава* [АТП, 148], а в писемному джерелі 1907 р. – *Тирова*

(*Tyrowa* [Skor., 572]). Інші писемні фіксації ойконіма нам невідомі. Тож свідчення початку ХХ ст. визначаємо первісним, а в ньому відображено власну особову назву засновника чи власника. Ойконім утворено за допомогою присвійного суфікса **-ов-а** від власної особової назви **Тур* з первісним значенням: “*Турова* (осада, садиба чи ін.)”. Антропонім **Тур* може бути відапелятивного походження (від апелятива *тур* “комаха” [Гр. IV, 261]). П. Чучка фіксує прізвища з початковим *Тур-* (*Турбан*, *Турканич*, *Турлич*, *Турпак*) і співвідносить їх з апелятивами – *турра́с* “шарпати”, *тырлич* “гурт, набрид різних людей”, *турлич* “лікарська рослина” тощо [Чуч., 551-552].

Калинів. *Малинів*. Певні застереження виникають щодо походження ойконімів *Калинів* та *Малинів*. З одного боку – це яскраві посесиви з суфіксом **-ів (<-овъ)** від власних особових назв, відповідно, *Калинь* [Мор., 97] та **Малин* < *Маль* [Мор., 118; Туп., 298]. Перша відома нам писемна згадка про теперішнє поселення *Калинів* припадає на 1785-1788 рр. – *Kalinów*, *Kaiserdorf* [ЙМ, 137]. Як бачимо, від ХVІІІ ст. паралельно з ойконімом *Калинів* побутувала назва *Кайзердорф* як назва колишньої німецької колонії. Назву *Кайзердорф* утворено від німецьких апелятивів *Kaiser* “цісар” і *Dorf* “село”, буквально “цісарське село”. В офіційних джерелах є вказівка про те, що *Калинів* був заснований у ХІV ст., однак нам ніде не вдалося виявити тодішньої писемної фіксації назви. Отже, якщо ойконім *Калинів* функціонував лише від ХVІІІ ст. як паралельна назва до *Кайзердорф*, то це могло бути штучне утворення від апелятива *калина* (як численні утворення на **-івк-а** *Калинівка*, що сьогодні активно побутують по всій Україні, – 75 таких ойконімів за даними довідника 1987 р.). Якщо ж *Калинів* був заснований у ХІV ст. або й раніше, то очевидно, що в назві поселення відображено власну особову назву засновника чи власника *Калин*. Антропонім *Калинь* [Мор., 97] – слов’янська автохтонна відкомполітна власна особова назва, дериват від імені-комполіта типу **Калиньґь*, або ж похідне утворення від церковно-християнського імені *Каленик* [ВІЛ, 66].

Пізнє засвідчення назви поселення *Малинів* у документальних джерелах (1947 р. – *Малинів* [АТП, 147]) дозволяє припустити, що ойконім – новотвір ХІХ-ХХ ст., а, отже, міг бути мотивованим апелятивом *малина*. Однак довідник 1987 р. фіксує 31 ойконім *Малинівка* і тільки один ойконім *Малинів*. Тому припускаємо, що для ойконіма *Малинів* мотивуючим словом є не апелятив *малина*, як, імовірно, для усіх ойконімів *Малинівка*, а суфіксальний дериват *Малин* < *Маль* [Мор., 118; Туп., 298], що походить від імені-комполіта типу *Маловґькь*, *Малозимь* [Мор., 117, 118], *Малогост*, *Маломґьр* [Пач., 60]).

Білина. Широке побутування на теренах давньої Славії імен-комполітивів типу *Бѣлбогъ*, *Бѣловѣтъ*, *Бѣлизарь*, *Бѣлморъ*, *Бѣловодъ*, *Бѣлославъ* [Мор., 32], відкомполітивних чи відапеліативних утворень *Бѣла* [Мор., 32], *Бѣль* [Мор., 32; Туп., 137], здавалось би, не допускає сумнівів у тому, що ойконім *Білина* (тепер *Велика Білина*) мотивовано антропонімом *Бѣла*. Перша писемна згадка про поселення припадає на 1442 р. – *in Magna Vyelyna* [AGZ XVIII, 1239]. Припускаємо, що в опорному компоненті первісної назви поселення відображено власну особову назву засновниці чи власниці *Бѣла* й утворено ойконім за допомогою присвійного суфікса *-ин-а*. Однак не виключено, що назва поселення могла походити від мікротопоніма *Білина*, мотивованого апеліативом *білина* “білизна” [Гр. I, 65]; “білий ґрунт, утворений через надмір білих вод під час розливу ріки”.

Бірчиці. Сучасне *Бірчиці* замість *Бірчичі* – польський вплив, а зміна *o – y – i* в корені (*Борчичі – Бурчичі – Бірчичі*) потребує додаткового дослідження. М. Худаш первісною назвою поселення називає *Бірчичі* і вказує, що патронім *Бірчичі* утворено від особової назви *Бірко* (*Бирко*) [Ил., 75] < *Бирь* [Мор., 12] – слов’янської автохтонної відкомполітивної (від імені-комполітива типу **Биримирь*, *Бирислав* [Грк., 35-36]) власної особової назви. Написання *Burczyce* (1680 р. – *między Burczycami* [AGZ XXII, 51]) замість *Бірчичі* вчений вважає писарською деформацією за асоціацією з польським апеліативом *bur* або *bór* [Худ. 1995, 33], а про варіант *Борчичі* (1436 р. – *Borzicze* [AGZ XIII, 2]) – не говорить нічого. В. Макарський етимологом ойконіма визначає патронімну назву *Борчичі*, що походить від особової назви *Borka* [SSNO I, 218] або *Borzec* [SSNO I, 226; Мак., 48]. Гадаємо, що первісним варіантом назви поселення був документально засвідчений в історичних джерелах *Борчичі*. Зіставлення цього ойконіма з апеліативом *bip / bór* “сосновий або інший шпильковий ліс з переважанням сосни” [СУМ I, 188] народноетимологічним способом спричинило зміни *o – ou – y – i* в корені етимона.

Стрільковичі. У назві поселення *Стрільковичі* (1390 р. – *Strzelkowicze* [AGZ VI, 2]) відображено патронімну назву на *-овичі* *Стрѣлковичі*, похідну від власної особової назви *Стрѣлко*. Антропонім *Стрѣлко* (*Strzałko* [SSNO V, 228]) – суфіксальне утворення з суфіксом *-к-о* від *Стрѣль* (*Strzał* [SSNO V, 228]), відкомполітивного деривата, що виник шляхом усічення слов’янських автохтонних власних особових імен-комполітивів типу **Стрежилють*, **Стрежилють* тощо [Худ. 1995, 198-199]. І хоча відомі нам ономастикони таких комполітивних імен не фіксують, однак не переконливим видається припущення В. Макарьського, що ойконім міг бути не лише відпатронімним, але й відетнонімним утворенням зі

значенням *стрілковичі* “мешканці місцевості при розгалуженні двох рік”, де апелятив *стрілка* “мис при зливні двох рік” [Мак., 260].

Сьогодні не можемо однозначно стверджувати, відкомполітична чи відапеліативна власна особова назва засвідчена в патронімах, що стали базовими для низки ойконімів.

Бісковичі. У назві цього поселення (1375 р. – *Byskowycze* [AGZ VIII, 14]) відображено патронім на **-ичі** *Бісковичі*, що походить від особової назви *Бѣско* чи *Бѣсокъ*. Антропонім *Бѣско* (*Бѣсокъ*) [Туп., 135] < *Бесъ* [Вес., 37] – можливо, як уважає В. Макарський, слов’янська автохтонна відапеліативна (від апеліатива *біс*) власна особова назва. Однак велика вірогідність побутування імені-комполітита **Тѣшибѣсъ*, що виленовується з відродинного ойконіма *Чешибіци* (*Czeszybyeszy* [AGZ XII, 232]) [Худ. 1995, 33-34] дозволяє припустити, що антропонім *Бѣско* (*Бѣсокъ*) – суфіксальний варіант цієї або подібної (з елементом *Бѣс-*, *-бѣсъ*) відкомполітичної власної особової назви. П. Чучка зазначає, що антропооснова *Бѣс-* у слов’ян фіксується з XIV-XV ст. [Чуч., 69].

Ковиничі. Щодо ойконіма *Ковиничі*, то єдина документальна фіксація від 1448 р. дозволила М. Худашу вважати, що первісною назвою поселення була не *Ковиничі* (1449 р. – *Cowynicze* [AGZ XIII, 394]), а *Кавиничі* (1448 р. – *Kawynicze* [AGZ XIII, 353]). У такому випадку вчений припускає, що в назві поселення відображено патронімну назву на **-ичі** *Кавиничі*, утворену від власної особової назви *Кавина* – похідного суфіксального деривата на **-ина** від вихідого **Кавъ* або *Кава* [Sv., 273], що є або слов’янською автохтонною відапеліативною (від апеліатива *кава* “сива ворона” [Гр. II, 204]), або відкомполітичною (від імені-комполітита типу **Канивой*, **Казивой*) власною особовою назвою [Худ. 1995, 148-149]. В. Макарський першою письмовою згадкою про поселення вважає 1449 р., а тоді назва поселення, як і тепер, звучала *Ковиничі*. Патронім *Ковиничі* дослідник виводить від антропоніма *Ковиня* [SSNO V, 231], що міг бути відапеліативним утворенням (від *кувати*) [Мак., 125].

Садковичі. У назві поселення *Садковичі* (1657 р. – *z ... Sadkowic* [AGZ XXI, 120]) відображено патронім на **-овичі** *Садковичі*, утворений від власної особової назви *Садко*. Антропонім *Садко* [Мор., 171; Туп., 403] – похідне суфіксальне утворення з суфіксом **-к-о** від *Сад* [Бір., 360], відкомполітичного деривата, що виник шляхом усічення слов’янських автохтонних власних особових імен-комполітитів з препозитивним або постпозитивним компонентом **Сад-**, **-садъ** типу *Сандивой* (*Sandivogius*), *Сандислав* (*Sandislavus*) [Мор., 171], *Bogusqd*, *Bronisqd* [SSNO V, 21] тощо [Худ. 1995, 181-182], хоча дослідники не заперечують і відапеліа-

тивного походження антропоніма *Садко*: В. Макарський – від апелятива *садити* [Мак., 237], а К. Римут – від апелятива *сад* [Рум., 387].

Чайковичі. У назві поселення *Чайковичі* (1455 р. – *Czajkowice* [AGZ V, 169]) відображено патронімну назву на **-овичі** *Чайковичі*, утворену від власної особової назви *Чайко*. Антропонім *Чайко* [Демч., 125] – похідне суфіксальне утворення з суфіксом **-к-о** від **Чай*, слов'янської автохтонної відкомполітичної власної особової назви типу чеських *Volečaj, Bohušeje, Dobročaj* [Худ. 2004, 366]. Не виключаємо, що в основі цього відпатронімного ойконіма лежить антропонім *Чайка* [Демч., 125] – слов'янська автохтонна відапелятивна (від апелятива *чайка*) власна особова назва, хоча П. Чучка переконаний, що прізвище *Чайка* тільки тепер асоціюється з назвою птаха *чайка*, а первісно – це давньослов'янське композитне ім'я першим компонентом якого є дієслово *чаяти* “чекати”, як і в іменах *Нечай, Радочай, Časlav, Čajkó, Čajó* [Чуч., 598].

Нерідко морфемно-словотвірні зміни, яких зазнавали ойконіми протягом тривалого періоду свого побутування, або якісь інші чинники стали причиною того, що сьогодні важко або й неможливо точно визначити, яка власна особова назва – відапелятивна, відкомполітична чи церковно-християнська була базовою для патроніма-етимона, як при аналізі ойконімів *Лановичі, Орховичі, Розділовичі* (тепер *Роздільне*).

Лановичі. У назві поселення (1785-1788 рр. – *Łanowice* [ЙМ, 170]) відображено патронім на **-овичі** *Лановичі*, похідний від власної особової назви *Лан* (*Łan* [Чуч., 326]). Антропонім *Лан*, можливо, слов'янська автохтонна відкомполітична (від імені-композита типу *Ланкомир* (*Łankomir* [SSNO III, 324]), менш імовірно, відапелятивна (від апелятива *лан*) власна особова назва. Однак П. Чучка наголошує, що болгарські імена *Лано, Ланьо, Ланко*, сербохорватські *Лано, Ланьо, Ланко* співвідносяться з церковно-християнськими *Милан, Миладин, Харлан, Daniel, Silvan* [Чуч., 326]. Крім того, давні документальні свідчення дають можливість припустити, що первісно назва поселення звучала не *Лановичі*, а *Луновичі* (1425 р. – *Lunowicze* [AGZ VI, 14]) і патронім мотивовано відапелятивним антропонімом **Лун, *Луно* (від апелятива *луна*).

Орховичі. В ойконімі (1785-1788 рр. – *Orchowice* [ЙМ, 220]) відображено патронімну назву на **-овичі** *Орховичі*. М. Худаш власну особову назву *Орхъ*, що стала етимомом для патроніма *Орховичі*, вважає похідним суфіксальним утворенням на **-хъ** від вихідного *Оръ*, що походить або від церковно-християнського імені *Орест*, або від слов'янських автохтонних імен-композитів з препозитивним компонентом **Ор(и,о)**-типу *Орогостъ* [Мор., 144; Худ. 2004, 250-253]. Однак В. Макарський фіксацію ойконіма *Ворховичі* від 1437 р. (*Worchowicze* [AGZ XIII, 364])

вважає не випадковою, а первісною назвою поселення і патронім *Ворховичі* виводить від особової назви **Ворх* (**Ворох*). Антропонім **Ворох* дослідник зіставляє з апелятивами – білоруським *poworochać* “розрухати”, *woroch* “тріск”, польським *warch* “гнів”, *warchol* “колотнеча” [Мак., 193]. П. Чучка антропооснову *Ворох*-пов’язує з апелятивом *ворох* “купа невіяного зерна”, “неспокійна юрба”, “неспокій”, “інтрига” [Чуч., 125].

Розділовичі. У первісній назві поселення *Розділовичі*, тепер *Роздільне* (1469 р. – *Rodzalowicze* [ŻDż. XVIII/I, 4]) відображено патронімну назву на **-овичі** *Роздѣловичі*, що походить від власної особової назви *Роздѣль*. Антропонім *Роздѣль* (*Rozdział* [SSNO IV, 497-498]) – відкомполитне утворення від імовірного імені-комполита **Ростидѣль* [Худ. 1991, 193]. Але кількома роками раніше документи фіксують варіант назви *Дроздаловичі* (1442 р. – *Droszdalowicze* [AGZ XIII, 1746]), що на переконання В. Макарського і був первісною назвою поселення. Учений пов’язує патронім *Дроздаловичі* з антропонімом *Дроздял* (*Drozdziel* [SSNO I, 527]), а останній – з якимось із апелятивів *drożdże* “рід грибів”, або *drożdżi* “дріжджі” [Мак., 226].

Кульчиці. Перша відома нам писемна фіксація назви сучасного поселення *Кульчиці* закріплена у привілеї князя Лева Даниловича від 1284 р.: село *Кольчицѣ*...до *Кольчиць* [Акт., 506]. Аналіз цього документального свідчення дає змогу трактувати назву поселення як відпатронімний ойконім на **-ичі** від власної особової назви *Колька* з первісним значенням: “*Кольчиці* – поселення, яке заселяє рід чи піддані *Кольки* – *Кольчиці*”. Щодо власної особової назви *Колька*, то це суфіксальне утворення з суфіксом **-к-а** від церковно-християнського імені *Коля* <*Микола* (*Миколай*, *Никола*) [ВІЛ, 77], хоча П. Чучка, чоловіче ім’я *Коля* співвідносить не лише з *Микола*, а й з повним іменем *Коста* [Чуч., 278].

Баранчичі. У первісній назві поселення *Баранчичі*, тепер *Баранівці* (1436 р. – *Baranczycze* [AGZ XIII, 24]). відображено родинну назву *Баранчичі* “родина *Баранчича*”, що є похідною від власної особової назви *Баранчич*. Антропонім *Баранчич* – патронім на **-ичі** від *Баранко* (*Баранець* [2, 389]) < *Баран* [Демч., 123] – слов’янської автохтонної відапелятивної (від апелятива *баран*) власної особової назви. М. Худаш, не заперечуючи відапелятивного походження антропоніма, зазначає, що це може бути і відкомполитна особова назва. Вчений припускає, що давня слов’янська власна особова назва *Боран* (*Boran*), наведена Я. Свободою в одному антропонімічному ряді з *Вohan*, *Воjan*, *Виšan* [Св., 157], могла побутувати в мовленні, а далі закріпитися на письмі як *Баран* за асоціацією з апелятивом *баран*. У свою чергу *Боран* – похідне суфіксальне утворення від вихідного *Борь* [Мор., 9], що походить від якогось із імен-

комполитів типу *Бориславъ, Боримиръ, Домаборъ, Тугоборъ* тощо [Худ. 2004, 18-19]. В. Макарьський виводить ойконім *Баранчичі* від патронімної назви *Баранчичі*, що є похідною від власної особової назви *Varanek, Varaniec* [Мак., 30]. П. Чучка співвідносить антропонім *Баран* з апелятивом *баран*, однак, розглядаючи *Баран* як прізвище закарпатських українців, припускає, що воно могло утворитися і від антропоніма *Бара* за допомогою суфікса **-ан**. У свою чергу, антропонім *Бара*, за спостереженнями вченого, міг утворитися і від угорського гіпокористичного чоловічого імені *Bara*, що походить з офіційного *Varabas*, і від хорватського розмовного чоловічого імені *Bara*, співвідносного з повними іменами *Varabas, Barlam, Barnada, Bartol* та ін., і від чеського імені *Bartoloměj*, і від сербського чоловічого імені *Баро* < *Бранислав* [Чуч., 48-49].

Білаки. У первісній назві поселення *Білаки*, тепер *Білоки* (1907 р. – *Bilaki* [Skog., 573]) відображено родинну назву *Білаки* “родина *Білака*”, що є похідною від власної особової назви *Білак*. Антропонім *Білак* (*Бѣлакъ*) – суфіксальне утворення на **-ак** від *Бѣль* [Мор., 32; Туп., 137] – слов’янської автохтонної відапелятивної (від апелятива *білий*) або відкомполитної (від імені-комполита типу *Бѣлбогъ, Бѣловѣтъ, Бѣлизаръ, Бѣлиморъ, Бѣлославъ* [Мор., 32]) власної особової назви.

Викоти. М. Худаш, допускаючи утворення ойконіма *Викоти* (1436 р. – *Wicothy* [AGZ XIII, 136] від апелятива *викот*, що походить від дієслова *викотити* в значенні “загарбати, захопити, викрасти” [СУМ V, 192], зазначає, однак, що походження цієї назви не цілком ясне [Худ., 2006, 35-36]. В. Макарьський також пов’язує назву поселення з апелятивом *викот* (*wykot* “wугѣба, wуцієсіє”) [Мак., 312]. Однак сумнівним є утворення ойконімів безпосередньо від дієслів, тож вважаємо, що в назві поселення *Викоти* відображено родинну назву *Викоти* “родина **Викота*”, що є похідною від власної особової назви **Викот*. Антропонім **Викот* – слов’янська автохтонна відапелятивна (від апелятива *викотити*) власна особова назва.

Воцанці. Наголошуючи, що ойконім *Воцанці* (1436 р. – *Wosczencze* [AGZ XIII, 56]), тепер *Воцанці* (1437 р. – *Wosczanche* [AGZ XIII, 568]), міг утворитися від катойконіма на **-ці**, похідного від гіпотетичної назви поселення **Воцани*, або ж первісно міг звучати як *Вуцанці* і утворитися від катойконіма на **-ан-ці** “вихідці, переселенці із села *Вустя*”, М. Худаш зазначає, однак, що походження цієї назви неясне [Худ. 2006, 50]. В. Макарьський пов’язує назву зі субстантивованим прикметником *воцаний* (*woščanyj*), або ж, за Т. Плюсковою, – з особовою назвою *Оща* (*Oszcsa*) [Мак., 308]. Гадаємо, що в назві поселення відображено родинну назву *Воцанці* (*Воцанці*) “родина *Воцанця* (*Воцанця*)”, що є похід-

ною від власної особової назви **Воценець* (**Воцанець*). Антропонім **Воценець* (**Воцанець*), *Воцинець* [Чуч., 126] – слов'янська автохтонна відапелятивна власна особова назва. Останню П. Чучка виводить від слов'янської автохтонної відапелятивної власної особової назви **Вошка*, мотивованої апелятивом **вошка* <*воша* “маленька безкрила кровосисна комаха – зовнішній паразит тварин і людини” [СУМ I, 746], або *Воска* (чеське *Voska*), мотивованої апелятивом *vozataj* “візник” [Чуч., 125-126].

Кальнофости. У первісній назві поселення *Кальнофости*, тепер *Канафости* (1441 р. – *Calnofosti* [AGZ XIII, 1537]) відображено родинну назву *Кальнофости* “родина *Кальнофоста*”, що є похідною від власної особової назви **Кальнофост*. Антропонім **Кальнофост* – можливо, давнє слов'янське прізвисько зі значення “брудний хвіст”, а можливо, як уважає М. Худаш, народноетимологічне перекручення якогось слов'янського автохтонного імені-комполита типу **Каногость* [Худ. 1991, 71-72].

Конюшки. Щодо ойконіма *Конюшки* (1447 р. – *Conuski* [AGZ XIII, 3182]), то документи XVIII-XX ст. подають інформацію про три поселення (1785-1788 рр. – *Koniuszki Królewskie*, *Koniuszki-Tuligłowi*, *Koniuszki Siemianowskie* [ЙМ, 152]; 1883 р. – *Koniuszki Królewskie*, *Koniuszki-Tuligłowi*, *Koniuszki Siemianowskie albo Sieniawskie* [SG IV, 344]; 1947 р. – *Конюшки-Королівські*, *Конюшки-Тулиголови*, *Конюшки-Семенівські* [АТП, 147]). В опорному компоненті ойконіма *Конюшки* відображено родинну назву *Конюшки* “родина *Конюшка*”, що є похідною від власної особової назви **Конюшко*. Антропонім **Конюшко* – похідне суфіксальне утворення від власної особової назви *Конь* чи *Конюх* [Худ. 2004, 157], що може бути як відапелятивного (від апелятивів *кiнь* “велика свійська однокопитна тварина...” [СУМ IV, 167] чи *конюх* “той, хто доглядає коней” [СУМ IV, 276]), так і відантропонімного (від церковнохристиянських імен *Конон* [ВІЛ, 68], *Никон* [ВІЛ, 82]) походження. Не виключаємо і відойконімної генези назви поселення, за якої *Конюшки* – демінутивний варіант ойконіма *Конюхи* зі значенням “*Конюшки* – малі *Конюхи*”. Припущення, що в ойконімі відбито службову назву *конюшки* “ті, що доглядають коней”, малоімовірно, до того ж такий апелятив у відомих нам словниках не зафіксовано. У назвах поселень, засвідчених пізнішими документами, атрибутивний компонент *Королівські* вказує на належність села до *королівщини*, тобто до сіл, що належали королеві (державі). Компонент *Тулиголови* – відойконімне утворення, від ойконіма *Тулиголови* (тепер Городоцький район Львівщини), принесене сюди, очевидно, жителями, переселенцями з *Тулиголов*. Атрибутивний

компонент *Синявські*, а згодом *Семенівські* вказує на належність села *Синявському*, пізніше – *Семенівському* (або *Семену*). І вже в 60-их роках ХХ ст. ойконім *Конюшки-Королівські* залишено без змін, дублетну назву *Конюшки-Тулиголови* змінено на *Конюшки-Тулиголівські*, а *Конюшки Семенівські* перейменовано на *Луки*.

Татари. У первісній назві поселення *Татари*, тепер *Залужани* (1515 р. – *Tatary* [ZDž. XVIII/I, 140]) відображено родинну назву *Татари* “родина *Татара*”, що є похідною від слов’янської автохтонної відапелятивної (від апелятива *татап* “татарин” [СУМ Х, 42]) власної особової назви *Татап* [Бір., 410]. М. Худаш не заперечує і відкомполитного походження особової назви *Татап* < *Tat* [Sv., 305] < *Татобор*, *Татогон*, *Татомир* [Худ. 2004, 335]. Вірогідність того, що в основі ойконіма лежить не родинна назва, а етнонім *татари* “назва різних тюркських, монгольських та ін. племен” [СУМ Х, 42] спричинила 1946 р. перейменування поселення.

Угорці. Так само припущення, що в основі колишнього ойконіма *Угорці* (1375 р. – *Uhorce* [ZDM IV, 1026]) лежить не родинна назва, а етнонім *угорці*, спричинило 1946 р. перейменування поселення *Угорці* на *Нагірне*. Ойконім утворено від родинної назви *Угорці* “родина **Угорця*”, що походить від власної особової назви **Угорець*. Антропонім **Угорець* (пор. *Угрин* [Демч., 103]) – слов’янська автохтонна відапелятивна (від апелятива *угорець* “народ, що становить основне населення Угорщини” [СУМ Х, 379]) власна особова назва. Можливо, в первісній назві поселення відображено катойконім на **-ці** *угорці* “вихідці, переселенці з *Угрів*”.

Пиняни. Походження ойконіма *Пиняни* (1469 р. – *Puniany* [AGZ VI, 138]) дослідники також вважають не цілком ясним. М. Худаш пов’язує його з катойконімом на **-яни** від ойконіма *Пельня* (Сян. РП) [Худ. 2006, 181]. В. Макарський схильний вбачати в ойконімі вказівку на місцевість “не до кінця викорчувану від пнів” [Мак., 202]. Г. Хабургаєв, аналізуючи етнонімію “Повісті врем’яних літ”, зауважує, що в тексті давнього літопису апелятивом *пиняни* позначено назву населення міста *Пинськ* (*пиняне* < *Пиньскъ*) [7, 174]. І. Царалунга вважає, що в ойконімі *Пиняни* відображено родинну назву *Пиняни* “родина *Пиня*”, що є похідною від власної особової назви *Пинь*, а антропонім *Пинь* [Бір., 341] – відапелятивна власна особова назва (від апелятива *пинь* “затримка, перепочинок”, *пиня* “уперта людина”, *пинити* “заважати, перешкоджати” [8, 88]). Припускаємо можливість утворення цього ойконіма від родинної назви *Пиняни* “родина *Пиняна*”, що є похідною від власної особової назви **Пинян*. Антропонім **Пинян* – утворення з суфіксом **-ан** від слов’янської автохтонної відапелятивної власної особової назви *Пинь* [Бір., 341].

Висновки. Ми розглянули ті ойконіми сучасного Самбірського району Львівської області, при з'ясуванні походження яких ономасти допускають можливість альтернативних версій. Однак уважаємо, що аналіз фонетико-словотвірних змін, яких зазнали окремі ойконіми в процесі багаторічного, або й багатомісячного побутування; ретельне вивчення базових антропонімів, про відкомполітичне чи відапеліативне походження яких сьогодні говоримо з певним застереженням; робота з найдавнішими документами, де могли би бути зафіксовані первісні назви поселень допоможе звести феномен полімотивованості ойконімів до мінімуму.

1. Бучко Д. Основні принципи і способи номінації поселень у Галицькій землі (за даними реєстру поселень 1670 р.) / Д. Г. Бучко // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 42-51.

2. Вербич С.О. [Рец. на:] Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапеліативних антропонімів). – Львів : Інст. народознавства НАН України, 2004. – 536 с. // Студії з ономастики та етимології. – К., 2007. – С. 379-387.

3. Котович В. Відпатронімі ойконіми Самбірщини / В. В. Котович // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць. – Випуск шостий. – Хмельницький : ХмЦНП, 2013. – Частина друга. – С. 133-145.

4. Котович В. Ойконіми Бойківщини: лінгвістика і краєзнавство / В. В. Котович // Проблеми гуманітарних наук : Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка : збірник наукових праць. – Вип. 24. – 2011. – С. 116-126.

5. Котович В. Ойконіми Самбірщини: відродинні, відлокально-етнічні назви / Віра Котович // Молодь і ринок. – 2013. – № 4. – С. 58-63.

6. Котович В. Ойконіми Самбірщини: фонетичні та морфемно-словотвірні зміни / В. В. Котович // Наукові записки ТДПУ. Серія : Мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ, 2012. : збірник наукових праць. – Вип. 2 (21) 2011-1 (22) 2012. – С. 128-136.

7. Хабургаев Г. Этнонимия “Повести временных лет” в связи с задачами реконструкции восточнославянского глоттогенеза / Г. А. Хабургаев. – М.: Наука, 1979. – 232 с.

8. Царалунга І. Українські топоніми на -ани (-яни) / Інна Царалунга. – Хмельницький: Авіст, 2007. – 157 с.

Прийняті скорочення

Акт. – Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – перш. полов. XIV ст. – Львів : НТШ, 2004.

АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. Вид. перше. – К. : Українське видавництво політичної літератури, 1947. – 1064 с.

Бір. – Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія : Прозвицы, утвароныя ад апеліатыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1962. – 506 с.

Вес. – Веселовский С. Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии / С. Б. Веселовский. – М.: Наука, 1974. – 384 с.

ВІЛ – Скрипник Л. Г. Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1996 – 335 с.

Гр. – Грінченко Б. Словарь української мови / Збір. ред. журн. “Киевская старина”. Надр. з вид. 1907-1909 рр., фотоспособом : [у 4 т.]. – К.: Наукова думка, 1996.

Грк. – Грковић М. Речник личних имена код Срба / М. Грковић. – Београд: Вук Караџић, 1977. – 325 с.

Ил. – Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите / С. Илчев. – София: Изд-во на Българската Академия на науките, 1969.

Демч. – Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVIII ст. / М. О. Демчук. – К.: Наукова думка, 1988. – 172 с.

ЖУР – Жерела до історії України-Руси : [у 7 т.]. – Львів, 1885-1903.

ЙМ – Йосифінська (1785-1788) і Францисканська (1819-1820) метрики (Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів). – К.: Наукова думка, 1965. – 354 с.

Мор. – Морошкин М. Я. Славянский именовслов, или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке / М. Я. Морошкин. – СПб., 1867. – 108 + 213 с.

Пач. – Пачичъ И. Именовсловъ или речникъ личны имена разны народа славенски / И. Пачичъ. – Будим: Миловуць, 1828.

Р – Реестра всего войска Запорожского после Зборовского договора с королём польским Яном Казимиром: Сост. 1649 г. окт. 16 дня / Изд. по подлиннику О. М. Бодянский. – М., 1875. – 338 с. – (О-во истории и древностей рос.).

СУМ – Словник української мови : [в 11 т.] – К.: Наукова думка, 1970-1980.

Туп. – Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н. М. Тупиков // Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. – СПб., 1903. – Т. 6. – С. 58-913.

Худ. 1991 – Худаш М. Л., Демчук М. О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення) / М. Л. Худаш, М. О. Демчук. – К.: Наукова думка, 1991. – 268 с.

Худ. 2006 – Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення) / М. Л. Худаш. – Львів: Інст. народознавства НАН України, 2006. – 451 с.

Худ. 2004 – Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів) / М. Л. Худаш. – Львів: Інст. народознавства НАН України, 2004. – 536 с.

Худ. 1995 – Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомполітичних скорочених особових власних імен) / М. Л. Худаш. – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.

Чуч. – Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 707+XLVIII с.

AGZ – Akta grodzkie i ziemskie czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1868-1935. – Т. 1-25.

- Leks.** – Leksik prezimena socialisticke republike Hrvatske. – Zagreb, 1976. – 772 s.
- Mak.** – Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi Przemyskiej / W. Makarski. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999. – 429 s.
- MRPS** – Matricularum Regni Polonia Summaria. – Warszawa, 1907-1908. – Pars 1-3; 1910-1915. – Pars 4/1-3; 1919. – Pars 5/1-2.
- Rym.** – Rymut K. Nazwiska polaków. – Wrocław etc., 1991.
- Skor.** – Skorowidz gminny Galicyi. – Wiedeń, 1907. – 1023 s.
- SG** – Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1880-1902. – T. 1-15.
- SSNO** – Słownik staropolskich nazw osobowych // Pod red. i ze wstępem W. Taszyckiego. – Wrocław etc. : PAN, 1965-1985. – T. 1-6.
- Sv.** – Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení / J. Svoboda. – Praha : Nakladatelství ČSAN, 1964. – 319 s.
- ZDM** – Zbiór dokumentów małopolskich. – Wrocław etc., 1965-1976. – Cz. 1-8.
- ŹDż.** – Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – T. XVIII, cz. 1.

In the article analyzes several oikonimiv Simbsr district, Lviv region, the origin of which has the same interpretation in the scientific literature. This phenomenon is caused by frequent phonetic-word creative changes suffered by the individual oikonims during centuries of existence, incrimination fixations titles oldest settlements in the historical sources, the lack of known onomasticon many etymon – slavic indigenous own personal items.

Keywords: *oikonim, apelyatyv, antroponim, principle of nomination, possessive derivative, vidpatronimne formation, Simbsr district.*

УДК 81'44 : 398.91

Зоряна Коцюба (Дрогобич)

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ «Я – ВОНИ» У ПАРЕМІЯХ

(на матеріалі слов'янських, германських і романських мов)

У статті зроблено спробу простежити особливості вербалізації стереотипних національних уявлень про особу і колектив у прислів'ях і приказках слов'янських, германських і романських мов, диференціювати їхні універсальні та національно зумовлені характеристики.

Ключові слова: *паремія, побутова свідомість, національне, універсальне.*

Постановка проблеми. Проблема становлення феномена людського Я з огляду на розвиток європейської культурної традиції загалом й етнонаціональну специфіку зокрема осмислюється в дослідженнях пред-